

הַמַּעֲיָן

בתוכן:

- 3 גדול השלום!... / העורך
- 5 מסורת אשכנזית על הגעתו של רבי יהודה הלוי לירושלים / אברהם פרנקל
- 15 הפרטת קרקעות המדינה / הרב שלמה רוזנפלד
- 24 כשרות עוף ללא נוצות / הרב ד"ר ישראל מאיר לוינגר
- 33 פסקי הלכה בענייני גיוס ומלחמה / משה ארנוולד
- 37 עוד בעניין בליעה בכלים בימינו / הרב רועי סיטון
- 47 לשקילותן של המצוות השקולות כנגד כל המצוות / פרופ' נחום מאיר ברונוניק
- 56 לשון 'עשייה' בתורה שלא כפשוטה / הרב יעקב קאפל רייניץ
- עדות של הרב הוטנר אודות הראי"ה קוק והאוניברסיטה העברית /
- 61 הרב איתם הנקין

תגובות והערות

- 70 על המניין לבריאת העולם ועל ימי הבית השני / הרב אביגדר נבנצל
- 70 עוד בעניין יוזמת הרב קוק להקמת העיר תל-אביב / הרב שאול בר-אילן
- 71 כמה הערות בעניין הלוח העברי והתקופות / רחמים שר שלום
- 71 על ההשמטה ב'העמק דבר' בעניין 'לאיש חסידך' / הרב יצחק ישעיה ווייס

על ספרים וסופריהם

- 73 'אוצר הגאונים החדש' למסכת בבא מציעא / הרב ד"ר איתמר ורהפטיג
- 78 על המהדורה החדשה של ספר 'משפטי שבועות' / הרב ישראל ברוך סאלאווייציק
- 86 "פרקיו זה על זה": על פתיחת ספר מורה הנבוכים וסיומו / הרב משה שטרן ז"ל
- 91 רבי פנחס בן יאיר, רבי שמעון בר יוחאי ו"מסילת ישרים" / ד"ר יהודה נאמן
- 99 נתקבלו במערכת / הרב יואל קטן
- II תקציר המאמרים באנגלית

מכון שלמה אומן שע"י ישיבת שעלבים

בס"ד, ניסן תשע"ג • כרך נג, גליון ג [205]

מכון שלמה אומן
מכון מחקר תורני

גליון זה של 'המעין'

מוקדש לעילוי נשמתה

של האשה החשובה

הגב' **חיה** בת ר' מרדכי הי"ד **ורדיגר** ז"ל

נלב"ע בכ"ג שבט תשע"ג

אשת חבר לידידנו

הרב אברהם ורדיגר שליט"א

מנהיג ואיש ציבור נאמן,

ראש תנועת 'פועלי אגודת ישראל',

ממקימי ישיבת שעלבים וחבר הנהלתה מראשית ימיה.

המקום ינחם את בעלה הדגול

ואת כל בני משפחתה.

תנצב"ה

מערכת 'המעין'
מכון שלמה אומן

ישיבת שעלבים
ראשיה, מנהליה ותלמידיה

גדול השלום...

ירושלמי פסחים פ"ג ה"ז: מתני'. ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו וזוכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור, ואם לא יבטל בלבו וכו'. גמ'. א"ר יוסה בי ר' בון, בוא וראה מה גדול הוא השלום, שהוקש לשני דברים שחייבין עליהן כרת, מילת בנו ושחיטת פסחו...

מאירי פסחים מט, א: ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו. שהיה מנהגם בשעה שהחתן הולך לקדש את הארוסה עושין לו סעודה בבית חמיו, ואח"כ לזמן אחר חוזר לו שם עם סבלנות ועושין לו סעודה אחרת. ופירש בגמ' שאף סעודה זו השניה בכלל אלו השנויות במשנתנו, שכל שהוא נעשה לחיבת אירוסין – מצוה היא. והוא שאמרו בתלמוד המערב, בוא וראה כמה גדול כח השלום, שהוקש לשני דברים שיש בהם כרת – פסח ומילה.

המשנה מדברת על מקרים שבהם ישנן לאדם התחייבויות סותרות, ומכוונת אותו איך לנהוג. היא מביאה מצד אחד שלוש דוגמאות למחויבות: פסח, מילה או סעודת אירוסין בבית חמיו, כשמולין הגיע זמנה של מצות ביעור חמץ; האם חייב האיש הישראלי להפסיק לעסוק במצוה החשובה בה הוא עוסק כדי לקיים את הדין מדרבנן (שהוא אמנם הרחבה של הדין דאורייתא של חובת ביעור חמץ), וללכת לביתו לבער את חמצו? אומרת המשנה שזה תלוי אם הוא יכול – או שאינו יכול, אם הוא יכול – עליו לפעול לפי הדרך הראויה לכתחילה ולהשתדל לסוד לביתו ולבער את חמצו כדין, ואם אינו יכול – הוא יכול להסתפק בקיום מצות הביעור ברמה של בדיעבד, ויבטל בלבו ודין.

אך הירושלמי לא מסתפק בעצם הדין הזה, שנכון לא רק במי שהולך לקיים את שתי המצוות הגדולות שביטולן מחייב כרת – פסח ומילה – אלא בכל מצוה אחרת; הירושלמי גם מדייק מתוך השוואת שלוש הדוגמאות שהמשנה הביאה, שהמנהג לאכול סעודה בבית חמיו זמן מה לאחר האירוסין, מנהג שאין בו לכאורה קיום שום מצוה (שכן האשה כבר מאורסת לו, וכבר נערכה סעודת האירוסין) – היות ואותה הסעודה יש בה 'שלום', יש בה הגדלת החיבה בין בני הזוג לעתיד ובין בני משפחותיהם והנלווים עליהם, לכן גם זו סעודת מצוה, כי 'גדול הוא השלום'; לכן הביאה המשנה את הדוגמא השלישית הזו בסמוך לשתי מצוות העשה החשובות ביותר, ומכאן 'בוא וראה כמה גדול כח השלום'...

נדמה לי שיש בסוגיא הלכתית זו רמז למה שקורה בימים אלו: ראייה שונה במעט של המחויבויות השונות ושל סדרי העדיפויות ביניהן בין הציבורים הערכיים, המחויבים לתורה וללימודה ולמצוותיה, מעקבת קיומן של מצוות אחרות. הדבר גורם לכעס ולהתמרמרות, לדיבורים קשים ובוטים, לאיומים המופרחים לאוויר של עולם כדי ליצור 'מאזן אימה' בלתי הגיוני – איום לפגוע בקיום ערכים קדושים ויקרים לכולנו בגלל חשש לפגיעה עתידית בדברים אחרים קדושים ויקרים לא פחות. והתלמוד זועק: 'גדול השלום!! סעודת מרעים לקראת ההכנות לבניית בית בישראל חשובה בעיני חז"ל בדיוק כמו מצוות העשה החשובות ביותר – בזכות השלום, השלווה והשלמות שהיא עשויה להביא איתה, וגם סעודה זו מתירה לעיתים קיום בדיעבד, על פי הדין כמובן, של המצוה החשובה של ביעור חמץ...

כמובן שאין כאן אלא משל ורמז בעלמא. העימות הקיים היום בין המפלגות החרדיות לבין מפלגת 'הבית היהודי' נובע מחששות אמיתיים לעתיד היהודי והתורני של המדינה, והוא נגרם – לטוב או לרע ח"ו – בעקבות סירוב (לא רק בחודשים אלו) לשיתוף פעולה אמיתי וכבוד הדדי בין המחנות ומנהיגיהם; אם היה שיתוף אמיתי, ואם היה אמון הדדי, יכול היה הציבור שומר המצוות לגונוני להוות לא רק לשון מאזניים בעלת השפעה על השלטון – אלא אף בסיס אמיתי לשלטון אמוני במדינת היהודים, להיות הציר המרכזי של הריבונות במדינה, בלי שום צורך להכריע בשאלה אם מדובר בראשית צמיחת גאולתנו או רק בהצללת הכבשה מבין שבעים

הזאבים... והירושלמי צווח ואומר 'גדול השלום!! לא שלום של אי-לוחמה - אלא שלום של חיבה, של הכנה לחיים משותפים בבית שהולך ונבנה, של רצון כן לשמוח ולשמח את המשפחה המורחבת - את כל השותפים ל'שידוך' הזה... ולוואי ונזכה.

כתב העת 'המעין' שימש מאז היווסדו כמעין גשר, קטן ואיכותי, דו צדדי, בין הקבוצות המגוונות בציבור התורני. ר' יונה עמנואל ז"ל, 'העורך האחרון' במשך שנים רבות, היה נוהג בהזדמנות שונות לכתוב בראש הגיליון, לעיתים בשמות עט שונים, את דעתו על 'המצב' ועל דרכי ההתנהגות הראויים של 'היהדות התורתית', אף אם לעיתים לא מצאו הדברים חן בעיני חלק מן הקוראים. אולם אני הקטן שאבלי"ח אני רואה עצמי ראוי להביע דעות ולפרסם מחשבות, אלא רק לשטוח תחינתי לפני רבש"ע להכניס בלבינו ובלב נציגי הציבורים שלנו, לפני ראשי המדברים בכל מקום ואף לפני גדולי התורה שבתוכנו שליט"א מכל המחנות, את הרצון לשלום ואת הדרך ליישמו, שלום שיביא בעקבותיו חיבה ופריחה והצלחה לעם היהודי כולו, ללימוד תורתנו הקדושה שזכתה ב"ה לעדנה בדורנו, ולהצלחה בכל התחומים בעזרה"ת.

גיליון מגוון זה פותח בעדות מעניינת, שמביאה ומפרטה אברהם פרנקל הי"ו מנוף אילון שבשעלבים, דור שלישי לחוקרי תפילה ופיוט (בן ר' יונה פרנקל ז"ל ונכד ר' דניאל גולדשמידט ז"ל), המחזקת את המסורת העתיקה שריה"ל מת או נהרג עם עלייתו לחופי ארץ ישראל. אחריו הרב רוזנפלד שליט"א, ראש הישיבה ביישוב 'שדמות מחולה' שבצפון הבקעה, דן הלכתית בנושא אקטואלי - תוכנית ההפרטה של קרקעות המדינה, ומצא שאינה עולה בקנה אחד עם ההלכה ועם הגישה היהודית לקרקעות ארץ הקודש. הרב לוינגר, מגדולי המומחים בענייני כשרות בדורנו, מנסה להוכיח שאין שום חשש הלכתי בכשרותם של העופות שעברו שינויים גנטיים שונים, וגם ללא נוצות ובצבעים שונים ומשונים הם היו ונשארו בניהם של אבות אבותיהם... משה ארנוולד מעלה פסקים נשכחים המצביעים על היחס של פוסקי הלכה מתוך הציבור החרדי לגיוס לכוחות המגן ולמצור על ירושלים בימי מלחמת השחרור, כאשר בולט הדמיון וגם השוני בינם לבין נושאים אקטואליים בימים אלו ממש, המשווה ישווה והמבדיל יבדיל... הרב רועי סיטון, ר"מ בישיבת 'תורת החיים' שביד בנימין, מחדד את השאלה שנידונה בשני הגיליונות הקודמים ביחס למציאות הקיימת בעניין הבליעה בכלים בימינו וההשלכות המעשיות של השאלה הזו, ויש להניח שדבריו יעוררו פולמוס. פרופ' ברונזניק מירושלים, מומחה לפיוט ולמדרש, שוקל ומשווה בין המצוות שחז"ל אמרו עליהן שהן שקולות כנגד כל המצוות שבתורה, אחריו הרב רייניץ דן במשמעים השונים של לשון 'עשייה' שבתורה, והחוקר המבריק הרב איתם הנקין מבהיר עד תום את עדותו של הגר"י הוטנר זצ"ל על יחסו של הראי"ה זצ"ל ללימודי ביקורת המקרא באוניברסיטה העברית בירושלים, ומנכש כמה אי-דייוקים היסטוריים שהתקבעו להם בציבור.

במדור התגובות מעירים הגר"א נבנצל שליט"א והחוקר והמחנך הידוע רחמים שר שלום על דברים שנאמרו בגיליון הקודם בעניין מניין השנים והלוח העברי, עוה"ד הרב ברא"ל משלים נקודה מסוימת במאמרו הגדול מהגיליון הקודם, והרב יצחק ישעיה ווייס שליט"א, אב"ד בבני ברק, מבהיר ומסביר ומאמת את עדותו של רא"מ גלנצר הי"ו בעניין תיקוני הגירסאות שנעשו במהדורה החדשה של חומש 'העמק דבר', שנידונו בגיליונות האחרונים של 'המעין'. שני מאמרי סקירה וביקורת חשובים מפורסמים בהמשך על שני ספרים בתורת הגאונים שיצאו לאור לאחרונה, אחריהם פרק מעיזבוננו של ר' משה שטרן ז"ל בעניין פתיחתו וסיומו של ספר מורה הנבוכים, ואחרון חביב - מאמר מעניין של ד"ר נאמן על מקורותיו ויסודותיו של ספר מסילת ישרים לרמח"ל. הגיליון מסתיים כרגיל בסקירות ספרים חדשים מאת העורך.

מערכת 'המעין' מברכת את מנויי 'המעין', את קוראיו ואת כל עם ישראל בברכת פסח כשר ושמח, ובשורות טובות לכלל ולפרט.

י"ק